

PRAVOSLAVNO-KANONSKA ODBRANA MOGUĆNOSTI EPISKOPSKE HIROTONIJE OD JEDNOG EPISKOPA

Argumentacija, prigovori i odgovori

Sa osloncem na kanonsko predanje, Četvrti kanon Prvog vaseljenskog sabora i istorijska svedočanstva

Uvodna teza

Tvrdnja da jedan episkop može hirotonisati drugog episkopa ne treba formulisati kao poricanje sabornog poretka Crkve niti kao tvrdnju da je jedan hirotonisatelj redovna norma. Pravoslavno kanonsko predanje jasno pokazuje da se episkop postavlja saborno, uz učešće episkopata određene oblasti i uz crkvenu saglasnost.

Međutim, iz toga ne sledi nužno da je svaka episkopska hirotonija koju je izvršio samo jedan episkop po samoj toj činjenici sakramentalno ništavna.

Jedan kanonski episkop poseduje punoću episkopskog čina i može, pod određenim crkvenim i istorijskim okolnostima, stvarno predati episkopski čin drugome; činjenica da nije učestvovalo više episkopa može predstavljati ozbiljno odstupanje od redovnog kanonskog poretka, ali sama po sebi nije dovoljan dokaz da episkopska hirotonija sakramentalno nije nastala.

Ova teza ne ukida kanone. Ona samo zahteva da se razlikuju dva pitanja:

- da li je hirotonija izvršena u skladu sa redovnim kanonskim poretkom;
- da li je zbog odstupanja od tog poretka sama Sveta tajna nužno nepostojeća.

Ta dva pitanja nisu isto.

1. Četvrti kanon Prvog vaseljenskog sabora propisuje redovni poredak

Četvrti kanon Prvog vaseljenskog sabora propisuje da episkopa prvenstveno treba da postavljaju svi episkopi oblasti, a ako to nije moguće, najmanje trojica, uz saglasnost ostalih i potvrdu mitropolita.

Ovaj kanon je obavezujući i njegova svrha je jasna: sprečiti privatno, samovoljno i nesaborno stvaranje episkopske vlasti.

Ali upravo struktura kanona pokazuje da njegov predmet nije prosto matematičko pitanje broja ruku položenih na kandidata.

Kanon ne kaže samo: „potrebna su trojica“. On zahteva i:

- saglasnost episkopata oblasti;
- učešće odsutnih kroz pismenu saglasnost;
- ulogu mitropolita;
- sabornu potvrdu čina.

Dakle, njegovo težište jeste crkvena saglasnost i zakonitost episkopskog postavljenja, a ne predstava da tri fizički prisutna episkopa zajedno proizvode neku sakramentalnu moć koju jedan episkop nema.

Sam tekst kanona ne sadrži izričitu formulu da je hirotonija koju izvrši jedan ili dva episkopa automatski bezblagodatna ili sakramentalno ništavna.

Prema tome, iz ovog kanona se sigurno može dokazati: jedan episkop ne treba samovoljno da postavlja drugog episkopa protivno crkvenom poretku. Ali je mnogo teže dokazati: jedan episkop ontološki ili sakramentalno nije sposoban da preda episkopski čin. To drugo zahteva poseban dokaz.

2. Jedan episkop poseduje punoću episkopskog čina

U pravoslavnoj eklesiologiji episkop nije nosilac „jednog dela“ episkopstva koji tek zajedno sa još dvojicom postaje potpun. Svaki episkop je stvarni episkop.

On samostalno rukopolaže prezvitere i đakone, osvećuje, predstoji Evharistiji, vrši učiteljsku i pastirsku službu i nosi apostolsko prejemstvo.

Ako se tvrdi da za episkopsku hirotoniju jedan episkop nema sakramentalnu sposobnost, onda se mora pokazati gde pravoslavno Predanje uči da se sama episkopska blagodat nalazi tek u kolektivnoj sakramentalnoj moći trojice.

Kanoni mogu da ograniče upotrebu određene vlasti radi sabornosti i crkvenog poretka. Ali kanonsko ograničenje nije isto što i ontološki nedostatak Svete tajne.

Trojica episkopa predstavljaju crkveni i saborni način prenošenja episkopske službe; oni nisu tri „dela“ jedne sakramentalne sposobnosti.

3. Kanonska zabrana i sakramentalna nemoć nisu isto

Ovo je središte čitavog argumenta. Crkva može zabraniti da se određena sveta radnja vrši na određeni način, a da time ne tvrdi da je onaj koji je vrši izgubio svaku sakramentalnu sposobnost.

Na primer, episkop može nekanonski rukopoložiti klirika van svoje jurisdikcije. Takav čin može biti kažnjiv, nedopušten ili neprihvaćen. Ali iz same činjenice da je povređena jurisdikcija ne sledi automatski da nikakav sakramentalni čin nije postojao.

Zato je potrebno razlikovati pojmove: nekanonsko, nezakonito, neprihvaćeno, kažnjivo i sakramentalno nevažeće. Ovi pojmovi nisu sinonimi.

4. Svedočanstvo o horepiskopima ozbiljno slabi tvrdnju o apsolutnoj nemogućnosti

Posebno važno istorijsko svedočanstvo predstavlja Raban Maur, koji u delu *De institutione clericorum* (III, 4) za horepiskope piše:

Hi autem a solo episcopo civitatis, cui adjacent, ordinantur, sicut presbyteri.

Odnosno: „Njih rukopolaže samo episkop grada kome pripadaju, kao prezvitere.“

Ovaj tekst ne treba preuveličavati. On ne dokazuje da je kroz čitavu istoriju Crkve jedan episkop bio redovna norma za postavljanje svakog episkopa.

Ali on dokazuje nešto veoma važno: u hrišćanskoj crkvenoj praksi postojao je kontekst u kojem je jedan episkop rukopolažao lice sa stvarnim episkopskim obeležjima i taj čin nije opisivao kao sakramentalno nemoguć.

To je dovoljno da oslabi apsolutnu tvrdnju: „Jedan episkop nikada i ni pod kakvim okolnostima ne može stvarno predati episkopski čin.“

5. Status horepiskopa nije dovoljan razlog da se dokaz odbaci

Protivnik može reći: „Horepiskop nije pravi episkop.“ Ali takva formulacija je istorijski previše pojednostavljena.

Kanonska građa pokazuje da horepiskopi nisu bili jednostavno obični prezviteri. Njihova služba imala je stvarna episkopska obeležja, dok je njihova jurisdikcija bila ograničena u odnosu na gradskog episkopa.

Upravo to je važno: čin i jurisdikcija nisu isto. Neko može posedovati episkopski čin, a imati ograničenu nadležnost.

6. Saborni karakter episkopstva ne znači da je episkopska blagodat kolektivna

Episkopstvo jeste saborno. Episkop nije privatni verski autoritet, nego pripada zajednici episkopa i Crkvi kao celini. Zato Crkva zahteva da novo postavljanje bude prihvaćeno i potvrđeno saborno.

Međutim, iz sabornosti Crkve ne sledi da pojedinačni episkop nema punoću episkopske službe. Zato je moguće razlikovati:

- sakramentalnu sposobnost hirotonisatelja;
- kanonsku dozvolu da tu sposobnost upotrebi;
- crkveni prijem hirotonisanog episkopa.

To su tri različita pitanja.

7. Određena crkvena zajednica može imati vlastiti kanonski poredak

Ako govorimo o određenoj crkvenoj zajednici koja priznaje konkretnog episkopa kao zakonitog nosioca apostolskog prejemstva i koja dopušta da u određenim okolnostima on sam hirotoniše drugog episkopa, tada je situacija još snažnija.

U tom slučaju nije reč o privatnom činu čoveka koji se samovoljno proglašava osnivačem nove jerarhije. Postoji crkvena zajednica, priznati episkop, kandidat, određeni crkveni poredak, namera da se preda episkopska služba i crkveni prijem novog episkopa.

Neko iz druge crkvene zajednice može reći: „Naš kanonski poredak to ne dopušta.“ To je legitimna kanonska primedba. Ali mnogo je jača i sasvim druga tvrdnja reći: „Zbog toga je ontološki nemoguće da je ikakva episkopska hirotonija nastala.“ Za tu tvrdnju potreban je dodatni teološki i istorijski dokaz.

8. Crkveni prijem je važan

Episkopstvo nije privatno vlasništvo pojedinca. Zbog toga pitanje prijema ima veliki značaj.

Ako zajednica kojoj kandidat pripada priznaje njegovu hirotoniju i prima ga kao episkopa, time se jasno pokazuje da hirotonija nije zamišljena kao privatni čin jednog čoveka, nego kao čin unutar konkretnog crkvenog tela.

To ne znači da će svaka druga pravoslavna ili istorijska crkva automatski priznati tu hirotoniju. Ali pokazuje da se pitanje ne može rešiti samo brojem prisutnih hirotonisatelja.

Treba ispitati:

- ko je hirotonisao;
- da li je sam imao episkopsko prejemstvo;
- šta je bila namera čina;
- kakva je bila forma;
- kakva je vera zajednice;
- da li je novi episkop crkveno primljen;
- kakav je odnos prema širem telu Crkve.

Najvažniji prigovori i odgovori

Prigovor 1: „Nikeja je rekla najmanje trojica. Tu je svaka rasprava završena.“

Odgovor: Nikeja zaista propisuje najmanje trojicu kao redovni kanonski minimum kada svi episkopi oblasti ne mogu da budu prisutni. Zato niko ko ozbiljno poštuje kanone ne treba da predstavlja jednog episkopa kao redovnu normu. Međutim, spor nije oko toga šta je redovni kanonski poredak, nego da li povreda tog poretka automatski znači da Sveta tajna nije nastala. Sam tekst Četvrtog kanona to izričito ne kaže.

Prigovor 2: „Ako dozvoliš jednog episkopa, rušiš saborni poredak.“

Odgovor: Ne. Razlikovanje valjanosti i kanoničnosti ne znači ukidanje kanoničnosti. Moguće je istovremeno tvrditi da Crkva treba da postavlja episkope saborno i da kršenje tog poretka ne mora automatski značiti da ništa sakramentalno nije nastalo.

Prigovor 3: „Jedan episkop nema vlast da stvori drugog episkopa.“

Odgovor: Treba razlikovati „nema kanonsko ovlašćenje“ od „nema sakramentalnu sposobnost“. Episkop može biti kanonski sprečen da nešto učini, a ipak posedovati episkopski čin. Ako neko tvrdi da jedan episkop ontološki ne može predati episkopski čin, mora pokazati gde Crkva uči da episkopska blagodat postoji samo kolektivno u grupi od tri episkopa.

Prigovor 4: „Trojica su potrebna zato što samo trojica zajedno imaju vlast da hirotonišu.“

Odgovor: To je dodatno dogmatsko tumačenje kanonskog broja. Sam kanon ne objašnjava broj tri na taj način. On ga postavlja unutar šireg sistema sabornog pristanka svih episkopa oblasti, pa je prirodnije čitati ga kao zaštitu sabornog crkvenog poretka.

Prigovor 5: „Horepiskopi nisu dokaz jer nisu bili pravi episkopi.“

Odgovor: Njihov status jeste složen, ali upravo ta složenost obara pojednostavljeni prigovor. Kanonski izvori im pripisuju stvarne episkopske karakteristike i upravo zato regulišu i ograničavaju njihovu vlast. Nije potrebno dokazati da je svaki horepiskop u svakom veku bio potpuno jednak eparhijskom episkopu.

Prigovor 6: „Raban Maur je zapadni autor IX veka i zato nije relevantan za pravoslavlje.“

Odgovor: Raban nije dovoljan da ustanovi univerzalnu pravoslavnu normu, ali nije ni naveden u tu svrhu. Njegov značaj je istorijski: pokazuje da ideja da jedan episkop rukopolaže horepiskopa nije bila nezamisliva niti automatski smatrana sakramentalnom nemogućnošću.

Prigovor 7: „Ako je čin nekanonski, onda je bezblagodatni.“

Odgovor: To je upravo tvrdnja koju treba dokazati, a ne pretpostaviti. Pravoslavno kanonsko Predanje ne koristi uvek termine „nezakonit“, „nepravilan“, „neprihvaćen“ i

„nevažeci“ kao sinonime. Kanonska sankcija i sakramentalna ništavnost nisu automatski ista kategorija.

Prigovor 8: „Ovo vodi protestantskom shvatanju Crkve.“

Odgovor: Ne. Ovaj argument ne kaže da svako može rukopolagati niti da zajednica može proizvoljno stvarati episkope. On pretpostavlja stvarnog episkopa, apostolsko prejemstvo, nameru da se preda episkopski čin, konkretnu crkvenu zajednicu i crkveni prijem.

Prigovor 9: „Bez tri episkopa ne postoji apostolsko prejemstvo.“

Odgovor: Apostolsko prejemstvo nije prejemstvo broja. Ono je prejemstvo episkopske službe, apostolske vere i crkvenog života. Tri episkopa ne čine kandidata „trostruko više“ episkopom. Njihovo prisustvo jeste izraz sabornosti, legitimnosti i zajedničkog svedočenja episkopata.

Prigovor 10: „Ako prihvatimo ovu logiku, svaka raskolnička grupa može da proizvodi episkope.“

Odgovor: Ne. Valjanost pojedinačne hirotonije nije isto što i kanonska legitimnost cele zajednice. Može se smatrati da je neka zajednica raskolnička, nekanonska ili van punoće crkvenog jedinstva, a da se ipak mora posebno rešavati pitanje statusa njenih svetih tajni i hirotonija.

Ključni zaključak

Redovni i obavezujući poredak Pravoslavne Crkve jeste da se episkop postavlja saborno, uz učešće više episkopa i saglasnost nadležnog episkopata. Jedan episkop nema pravo da samovoljno i protiv crkvenog poretka stvara sopstvenu jerarhiju. Međutim, iz toga se ne može bez dodatnog dokaza zaključiti da jedan stvarni episkop po svojoj sakramentalnoj prirodi apsolutno nije sposoban da preda episkopski čin drugome. Ako se takva hirotonija dogodi unutar određene crkvene zajednice koja je dopušta ili prima, ona može biti kanonski nepravilna prema jednom širem crkvenom poretku, ali se njena sakramentalna nevalidnost ne može dokazati samo brojem hirotonisatelja.

Još kraće:

Tri episkopa jesu kanonska norma sabornosti; nisu nužno dokaz da samo tri episkopa zajedno poseduju sakramentalnu moć da predaju episkopstvo.

I zato je najvažnija završna rečenica:

Ko tvrdi da je hirotonija jednog episkopa automatski nepostojeća, mora dokazati više od toga da je prekršen Četvrti nikejski kanon; mora dokazati da

je taj kanon dogmatski odredio sam ontološki minimum Svete tajne episkopske hirotonije. Upravo taj dodatni dokaz nije očigledan ni iz samog teksta kanona ni iz istorijske građe.

Napomena o izvorima

Ovaj tekst je sastavljen na osnovu prethodno pripremljene studije „Episkopska hirotonija i kanonsko predanje - Jedan ili tri episkopa?“. Posebno su korišćeni Četvrti kanon Prvog vaseljenskog sabora, klasična vizantijska tumačenja i svedočanstvo Rabana Maura o hirotoniji horepiskopa od jednog gradskog episkopa. Formulacije su namerno ograničene: tekst ne tvrdi da je hirotonija jednog episkopa redovna pravoslavna norma, već da broj hirotonisatelja sam po sebi nije dovoljan dokaz sakramentalne ništavnosti.